e-ISSN 3060-5059
DOI: 10.67227

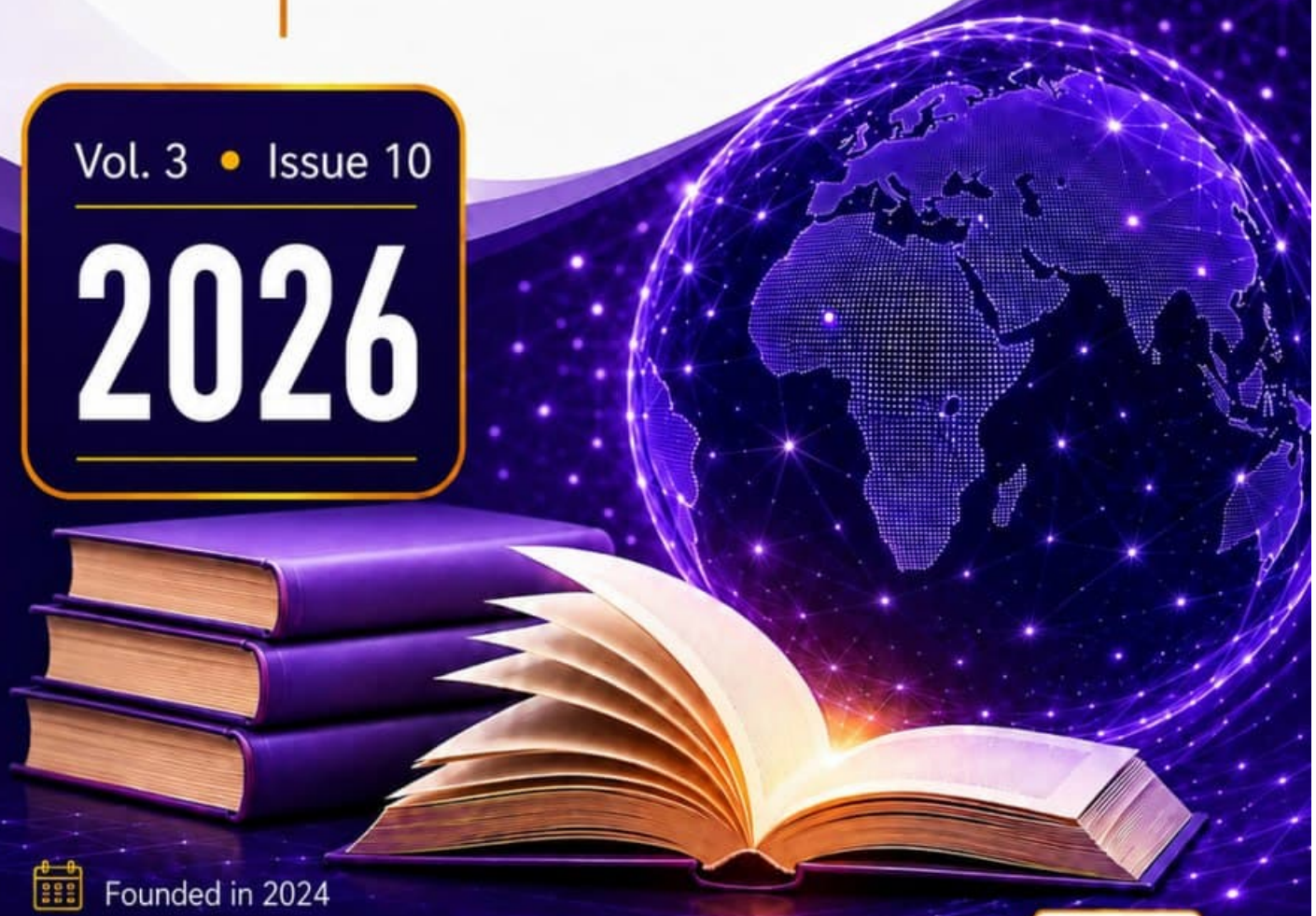
IJTIMOIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 10

2026

Founded in 2024

publishscience.uz | publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

ISSN 3060-5059 (Online)
Article / Original paper https://doi.org/10.67227/xcwzbb16

AQSH VA G‘ARBIY YEVROPA MAMLAKATLARIDA FUQAROLIK JURNALISTIKASIDA GENDER MASALALARINING MEDIADAGI TALQINI

Zakirova Oisha Vohid qizi

O‘zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti, dekan, dotsent, PhD.
e-mail: oisha993wc@gmail.com **ORCID**: https://orcid.org/0009-0007-0759-4840

Annotatsiya.

Mazkur ilmiy maqolada AQSH va G‘arbiy Yevropa mamlakatlari tajribasi asosida fuqarolik jurnalistikasida gender masalalarining mediadagi talqini, uning konseptual xususiyatlari hamda ijtimoiy-siyosiy ta’siri qiyosiy-tahliliy jihatdan o‘rganilgan. Tadqiqotda raqamli platformalar va mustaqil kontent yaratuvchilarning gender diskursini shakllantirishdagi o‘rni, an’anaviy mediamarkazlashuvning transformatsiyasi hamda fuqarolik mediasi orqali patriarxal ramkalarni dekonstruksiya qilish mexanizmlari ochib berilgan. Shu bilan birga, raqamli makonda etik standartlarning yetishmasligi oqibatida yuzaga kelayotgan genderga yo‘naltirilgan dezinformatsiya, nafrat tili va kiberbulling kabi xatarlar ilmiy asosda tahlil qilingan. Olingan natijalar va xalqaro tajriba tahlili asosida milliy mediamakonda, jumladan, O‘zbekiston axborot makonida gender tengligi diskursini sog‘lom va konstruktiv yo‘nalishda rivojlantirish bo‘yicha amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: fuqarolik jurnalistikasi, gender diskursi, media talqini, raqamli platformalar, freyming, interseksionalizm, kiberbulling, nafrat tili, mediasavodxonlik.

МЕДИЙНАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ГЕНДЕРНЫХ ВОПРОСОВ В ГРАЖДАНСКОЙ ЖУРНАЛИСТИКЕ США И СТРАН ЗАПАДНОЙ ЕВРОПЫ

Закирова Оиша Вохид кизи

Университет журналистики и массовых коммуникаций Узбекистана, декан, доцент, PhD.

Аннотация.

В данной научной статье на основе опыта США и стран Западной Европы проведён сравнительный анализ медийной интерпретации гендерных вопросов в гражданской журналистике, её концептуальных особенностей и социально-политического влияния. В исследовании раскрываются роль цифровых платформ и независимых создателей контента в формировании гендерного дискурса, трансформация традиционной медиацентрализации, а также механизмы деконструкции патриархальных рамок посредством гражданских медиа. Наряду с этим на научной основе проанализированы такие риски, как гендерно ориентированная дезинформация, язык вражды и кибербуллинг, возникающие вследствие недостаточного соблюдения этических стандартов в цифровом пространстве. На основе полученных результатов и анализа международного опыта разработаны практические предложения по здоровому и конструктивному развитию дискурса гендерного равенства в национальном медиапространстве, в том числе в информационной среде Узбекистана.

Ключевые слова: гражданская журналистика, гендерный дискурс, медийная интерпретация, цифровые платформы, фрейминг, интерсекциональность, кибербуллинг, язык вражды, медиаграмотность.

MEDIA REPRESENTATION OF GENDER ISSUES IN CITIZEN JOURNALISM IN THE UNITED STATES AND WESTERN EUROPEAN COUNTRIES

Zakirova Oisha Vohid qizi

University of Journalism and Mass Communications of Uzbekistan, Dean, Associate Professor, PhD.

Abstract.

This scientific article presents a comparative analysis of the media representation of gender issues in citizen journalism, its conceptual characteristics, and its sociopolitical impact, drawing on the experiences of the United States and Western European countries. The study examines the role of digital platforms and independent content creators in shaping gender discourse, the transformation of traditional media centralization, and the mechanisms for deconstructing patriarchal frames through citizen media. Furthermore, it provides a scholarly analysis of risks such as gender-targeted disinformation, hate speech, and cyberbullying arising from insufficient ethical standards in the digital environment. Based on the findings and an analysis of international experience, practical recommendations are developed for promoting the healthy and constructive

ISSN 3060-5059 (Online)

development of gender equality discourse in the national media environment, including Uzbekistan's information space.

Keywords: citizen journalism, gender discourse, media representation, digital platforms, framing, intersectionality, cyberbullying, hate speech, media literacy.

Kirish. Zamonaviy global axborot makonida raqamli texnologiyalarning jadal taraqqiyoti an'anaviy ommaviy axborot vositalari va jamoatchilik o'rtasidagi kommunikatsiya paradigmasini tubdan o'zgartirdi. Xususan, G'arbiy Yevropa hamda AQSH kabi mediaindustriyasi rivojlangan hududlarda fuqarolik jurnalistikasi shunchaki axborot uzatishning muqobil kanali emas, balki ijtimoiy-siyosiy diskursni shakllantiruvchi va hokimiyat hamda jamiyat o'rtasidagi muloqotni tartibga soluvchi qudratli institut sifatida namoyon bo'lmoqda. Fuqarolik jurnalistikasining tezkorligi hamda institutsional senzura to'siqlaridan xoliligi, ayniqsa, gender tengligi, ayollar huquqlari va diskriminatsion stereotiplarni bartaraf etish masalalarida alohida o'rin tutadi.

An'anaviy mediada uzoq yillar davomida saqlanib qolgan patriarxal qarashlar, gender masalalarining noto'g'ri talqin qilinishi hamda xotin-qizlar obrazining ma'lum bir ramkaga solinishi fuqarolik mediamakonida jiddiy transformatsiyaga uchramoqda. Biroq fuqaro-jurnalistlar tomonidan gender masalalarining talqin qilinishi institutsional mas'uliyat va kasbiy-etik standartlarning yetishmasligi sababli yangi konseptual ziddiyatlarni — nafrat tili, kiberbulling hamda genderga yo'naltirilgan dezinformatsiya oqimini yuzaga keltirmoqda. Shu bois AQSH va G'arbiy Yevropa davlatlaridagi fuqarolik jurnalistikasining gender diskursini shakllantirishdagi o'rni va mexanizmlarini ilmiy-nazariy jihatdan tadqiq etish bugungi mediatadqiqotlar uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Ushbu muammoni tizimli o'rganishda mediatadqiqotlar va sotsiologiyaning bir qator bazaviy nazariyalari, xususan, Stuart Hallning kodlash va dekodlash nazariyasi, Erving Goffman tomonidan asos solingan freyming konsepsiyasi hamda Kimberlé Crenshawning interseksionalizm nazariyasi metodologik poydevor vazifasini o'taydi. AQSH mediadiskursida fuqarolik jurnalistikasi asosan fuqarolik faolligi va huquqlarni himoya qilish vositasi sifatida namoyon bo'lsa, G'arbiy Yevropa mamlakatlarida u ko'proq davlat va jamoat mediatuzilmalari bilan hamkorlik qiluvchi muqobil jamoatchilik nazorati elementi sifatida rivojlanmoqda. Bu kabi qiyosiy-strukturaviy xususiyatlarni tahlil qilish medianing ijtimoiy tenglikni ta'minlashdagi rolini chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

Jahon mediamakonida kechayotgan ushbu jarayonlar O'zbekiston Respublikasining axborot sohasi va gender siyosatidagi islohotlari uchun ham muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Mamlakatimizda xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlarni ta'minlash borasida tizimli choralar ko'rilmoqda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatining 2021-yil 28-maydagi SQ-297-IV-sonli qarori bilan tasdiqlangan "2030-yilga qadar O'zbekiston Respublikasida gender tenglikka erishish strategiyasi"da mediamahsulotlarni gender tengligi nuqtayi nazaridan monitoring qilish, ijtimoiy tarmoqlar va OAVda gender tengligi tamoyillarini keng targ'ib etish hamda ushbu yo'nalishdagi stereotiplarning oldini olish ustuvor vazifa sifatida belgilangan [1]. Shu nuqtayi nazardan, AQSH va G'arbiy Yevropa tajribasini tahlil qilish milliy mediamakonda, xususan, o'zbek blogosferasida gender diskursini to'g'ri shakllantirishga yordam beradi.

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi AQSH va G'arbiy Yevropa mamlakatlaridagi fuqarolik jurnalistikasi misolida gender masalalarining mediadagi talqinini, ularning konseptual shakllanishini, ijobiy va salbiy oqibatlarini qiyosiy tahlil qilish hamda olingan natijalar asosida tegishli ilmiy-amaliy xulosalar shakllantirishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalarni hal etish ko'zda tutilgan:

1. G'arbiy Yevropa va AQSH mediamakonida fuqarolik jurnalistikasining shakllanish omillari va gender diskursining nazariy platformalarini aniqlash;
2. Fuqaro-jurnalistlar va kontent yaratuvchilar tomonidan gender masalalarini yoritishda qo'llaniladigan freyming va ramziy interaksionizm vositalarini tahlil qilish;
3. Fuqarolik jurnalistikasida genderga oid dezinformatsiya va stereotiplarning tarqalish sabablarini hamda ularga qarshi kurashishning xalqaro huquqiy va etik mexanizmlarini baholash;
4. G'arb tajribasi asosida milliy axborot makonida fuqarolik mediasi va gender tengligi o'rtasidagi konstruktiv muloqotni rivojlantirish bo'yicha ilmiy takliflar ishlab chiqish.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Fuqarolik jurnalistikasida gender masalalarining mediadagi talqinini ilmiy va konseptual jihatdan tadqiq etish mediatadqiqotlar, sotsiologiya hamda gender nazariyalari tutashgan murakkab akademik makonni tashkil etadi. Mazkur yo'nalishdagi xalqaro akademik diskursni tahlil qilish jarayonida o'rganilayotgan muammo bir nechta bazaviy konseptual yo'nalishlarga bo'linishi ayon bo'ladi. Bularga mediadagi gender reprezentatsiyasining nazariy asoslari, fuqarolik jurnalistikasining institutsional transformatsiyasi, raqamli makonda gender tengsizligining yangi ko'rinishlari hamda mediaerkinlik va etik mas'uliyat o'rtasidagi ziddiyatlar kiradi.

Mediada gender imiji va rolini tahlil qilishda Stuart Hall tomonidan ilgari surilgan kodlash va dekodlash modeli fundamental poydevor vazifasini o'taydi [2]. Hallning ta'kidlashicha, mediamatnlar va tasvirlar ma'lum bir hukmron ideologik tizim doirasida "kodlanadi", biroq auditoriya ularni o'zining ijtimoiy-madaniy kontekstidan kelib chiqib turlicha "dekodlaydi". An'anaviy media tizimida axborot asosan hukmron guruhlar tomonidan kodlangani sababli unda saqlanib qolgan patriarxal qarashlar va gender qoliplari uzoq yillar davomida muqobil talqinlarsiz auditoriyaga singdirib kelingan.

Gender tadqiqotlari nuqtayi nazaridan ushbu nazariyani rivojlantirgan Rosalind Gill an'anaviy ommaviy axborot vositalari xotin-qizlar obrazini asosan obyektivizatsiya va davriy stereotiplar orqali yoritganini isbotlaydi [3]. Gill postfeministik mediamadaniyatni tahlil qilar ekan, zamonaviy mediada ayollarga berilayotgan soxta "mustaqillik" va "erkinlik" niqobi ostida ham yashirin gender tengsizligi hamda tijoriy obyektivizatsiya saqlanib qolayotganini ko'rsatib

beradi. Bu holat, ayniqsa, an'anaviy tahririyatlarning gender tengligiga yuzaki yondashuvi va mediaindustriyadagi kapitalistik tijoriy manfaatlar bilan bevosita bog'liqdir.

Raqamli media davri kelishi bilan fuqarolik jurnalistikasining o'rni va mexanizmlari sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarildi hamda bu jarayon Allan va Thorsen tomonidan tizimli ravishda tadqiq qilindi [4]. Mualliflarning qayd etishicha, fuqarolik jurnalistikasi an'anaviy medianing darvozabonlik (gatekeeper) filtrlarini chetlab o'tib, ilgari marginallashgan guruhlar, xususan, ayollar va gender faollariga o'z muammolarini bevosita kun tartibiga olib chiqish imkonini berdi. Ushbu ijtimoiy-texnik transformatsiya axborot monopoliyasini yemirishda va ijtimoiy adolat uchun kurashuvchi subyektlarning ovozini eshittirishda hal qiluvchi rol o'ynadi.

Erving Goffman tomonidan asos solingan freyming nazariyasiga tayanib [5], tadqiqotchilar fuqaro-jurnalistlar gender diskursini ramkalashda an'anaviy jurnalistikadan tubdan farq qiluvchi "pastdan yuqoriga" (bottom-up framing) usulini qo'llashini ta'kidlaydilar. An'anaviy media muammoni ko'pincha rasmiy manbalar yoki institutsional nuqtayi nazardan yoritgan bo'lsa, fuqarolik mediasi shaxsiy tajriba, his-tuyg'ular va bevosita guvohlik berish kabi elementlarga tayanadi. Bu esa genderga oid muammolarni jamiyat uchun yanada ta'sirchan, emotsional va yaqinroq shaklda taqdim etish imkonini yaratadi.

Fuqarolik mediamakonini tushunishda Kimberlé Crenshaw tomonidan ilgari surilgan interseksionalizm nazariyasi alohida o'rin tutadi [6]. Mazkur yondashuv fuqarolik jurnalistikasida gender masalasi alohida holda mavjud emasligini, balki u irq, sinf, millat, yosh va ijtimoiy maqom kabi boshqa kamsitish omillari bilan murakkab tarzda kesishishini ko'rsatib beradi. AQSH va G'arbiy Yevropa fuqaro-jurnalistlari o'z kontentida turli ijtimoiy qatlamlarga mansub ayollarning o'ziga xos muammolarini yoritish orqali gender diskursining biryoqlama bo'lib qolishining oldini olishga urinmoqdalar.

G'arbiy Yevropa va AQSH o'rtasidagi mediatizatsiya hamda jurnalistika madaniyatidagi farqlar Wahl-Jorgensen va Hanitzschning qiyosiy tadqiqotlarida atroflicha o'rganilgan [7]. AQSHda fuqarolik jurnalistikasi ko'proq individual huquqiy faollik, so'z erkinligining mutlaq konsepsiyasi hamda tijoriy raqamli platformalar atrofida shakllangan bo'lsa, G'arbiy Yevropa mamlakatlarida jamoat xizmati mediasi an'analari kuchli bo'lgani sababli fuqarolik kontenti ko'proq etik va institutsional nazorat mexanizmlari bilan to'qnash keladi. Bu holat ikki hududda fuqaro-jurnalistlarning gender masalalarini yoritish uslubida ham yaqqol namoyon bo'ladi.

Shu bilan birga, fuqarolik jurnalistikasining tezkorligi va senzurasizligi ijobiy imkoniyatlar yaratish bilan bir qatorda jiddiy salbiy oqibatlarni ham keltirib chiqarmoqda. Professional tahririyat filtri va etik standartlarning yo'qligi fuqarolik mediamakonida nafrat tili, misoginiya, kiberbulling va genderga yo'naltirilgan dezinformatsiya oqimining tezlik bilan tarqalishiga zamin yaratdi. Oqibatda gender tengligini targ'ib qiluvchi fuqaro-jurnalistlar va faol ayollar raqamli makonda tizimli ravishda ruhiy va axborot xurujlariga uchramoqda.

Bundan tashqari, ijtimoiy tarmoqlar va raqamli platformalarning algoritmik siyosati ham gender diskursining shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Tijoriy algoritmlar ko'pincha provokatsion, shov-shuvli va jamiyatni qutblantiruvchi kontentlarni ko'proq ilgari surgani bois, konstruktiv va ilmiy asoslangan gender muammolari chetda qolib, radikal yoki stereotipli qarashlar kengroq auditoriyani qamrab olmoqda. Bu esa fuqarolik jurnalistikasining emansipatsiya va ma'rifatparvarlik funksiyasiga muayyan darajada putur yetkazmoqda.

AQSH va G'arbiy Yevropa mamlakatlari tajribasini sintez qilish shuni ko'rsatadiki, fuqarolik jurnalistikasi va gender tengligi o'rtasidagi muloqot murakkab dialektik xarakterga ega. Bir tomondan, u an'anaviy mediamakondagi tengsizlik va patriarxal ramkalarga qarshi samarali qarshilik ko'rsatish vositasi bo'lsa, ikkinchi tomondan, o'zining institutsional jihatdan yetarlicha rivojlanmaganligi sababli raqamli makondagi gender diskriminatsiyasini yanada chuqurlashtirish xavfini tug'diradi.

Natijada, xalqaro akademik adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, fuqarolik jurnalistikasining gender diskursidagi roli faqatgina raqamli imkoniyatlar bilan emas, balki jamiyatning mediasavodxonligi va platformalarning etik mas'uliyati bilan ham bevosita belgilanadi. Ushbu nazariy va empirik xulosalar milliy mediamakonimizda kechayotgan raqamli transformatsiya sharoitida fuqarolik mediasi va gender tengligi o'rtasidagi munosabatlarni ilmiy asosda tartibga solish uchun muhim metodologik poydevor vazifasini o'taydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

AQSH va G'arbiy Yevropa mamlakatlarida fuqarolik jurnalistikasida gender masalalarining mediadagi talqinini o'rganish ko'p qirrali va murakkab xarakterga ega bo'lgani sababli ushbu tadqiqotda kompleks sifat va qiyosiy-analitik yondashuvlardan foydalanildi. Metodologik asos fuqarolik mediasi kontentida gender diskursining shakllanish mexanizmlarini, qo'llanilgan vizual va matnli freymlarni hamda ularning ijtimoiy-siyosiy kontekst bilan bog'liqligini chuqur tahlil qilishga qaratilgan.

Tadqiqotning empirik bazasini shakllantirishda maqsadli tanlab olish usulidan foydalanilib, so'nggi yillarda AQSH hamda Buyuk Britaniya, Germaniya va Fransiya kabi G'arbiy Yevropa davlatlarining fuqaro-jurnalistlari hamda mustaqil raqamli platforma mualliflari tomonidan e'lon qilingan yuz ellikdan ortiq mediamaterial saralab olindi. Ushbu empirik manbalar sirasiga blogpostlar, podkastlar, ijtimoiy tarmoqlardagi tahliliy materiallar va fuqarolik videoreportajlari kiritildi. Materiallarni tanlashda ularning ijtimoiy rezonansi, auditoriya qamrovi hamda gender tengligi va ayollar huquqlari kun tartibini qanchalik aks ettirgani asosiy mezon sifatida xizmat qildi.

To'plangan empirik ma'lumotlarni tahlil qilish jarayoni o'zaro integratsiyalashgan bir nechta ilmiy usullarga tayandi. Xususan, kritik diskurs tahlili orqali fuqaro-jurnalistlar matnlaridagi yashirin ideologik ma'nolar, genderga oid hokimiyat munosabatlari va lingvistik strukturalar o'rganildi. Ushbu usul fuqarolik jurnalistikasida gender stereotiplari qanday dekonstruksiya qilinishini yoki aksincha, bilmagan holda qayta ishlab chiqilishini aniqlash imkonini berdi.

Shu bilan birga, kritik freyming tahlili yordamida mediamateriallarda gender muammolarining ramkalanish

jarayoni, xususan, muammoning shakllanishi, uning sabablari kimga yuklangani, axloqiy baho berilishi va taklif etilgan yechimlar atroflicha baholandi. Qiyosiy-kontekstual tahlil esa AQSHning individual-huquqiy hamda G‘arbiy Yevropaning institutsional-jamoatchilik media modellari doirasida fuqaro-jurnalistlarning gender masalalarini yoritishdagi o‘xshash va farqli jihatlarini aniqlashga xizmat qildi.

Tadqiqotning ishonchliligi va obyektivligini ta’minlash maqsadida metodologik triangulyatsiya tamoyiliga amal qilindi. Ya’ni, bir vaqtning o‘zida ham matnli kontent, ham ularga auditoriya tomonidan bildirilgan munosabatlar va interaktiv muloqot bir-biri bilan solishtirildi. Natijada, shakllantirilgan ushbu metodologik poydevor fuqarolik jurnalistikasining gender diskursini belgilashdagi konstruktiv imkoniyatlari hamda yuzaga kelayotgan xavf-xatarlarni xolis va chuqur baholash uchun yetarli ilmiy-amaliy zamin yaratdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

AQSH va G‘arbiy Yevropa mamlakatlaridagi fuqarolik jurnalistikasida gender masalalarining mediadagi talqinini empirik tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, raqamli platformalarning transformatsiyasi gender diskursining konseptual asoslarini va auditoriya bilan muloqot dinamikasini tubdan o‘zgartirdi. Reuters Institute tadqiqotlariga ko‘ra, Yevropa va AQSHda an’anaviy ommaviy axborot vositalari tahririyatlariga bo‘lgan ishonch darajasi umumiy hisobda o‘ttiz besh foizgacha pasaygan bir sharoitda, ayniqsa, o‘n sakkizdan yigirma to‘qqiz yoshgacha bo‘lgan auditoriyaning ellik foizdan ortig‘i gender va ijtimoiy tenglikka oid axborotni an’anaviy tahririyatlardan emas, balki mustaqil kontent yaratuvchilar hamda fuqaro-jurnalistlar kanallari orqali qabul qilmoqda [8]. Bu holat fuqarolik jurnalistikasining gender kun tartibini belgilashdagi ustun mavqeyini ko‘rsatadi.

Empirik ma’lumotlar tahlili fuqarolik jurnalistikasida gender masalalarining yoritilishida ikkita qarama-qarshi tendensiya mavjudligini ochib berdi. Birinchi tendensiya doirasida fuqaro-jurnalistlar an’anaviy mediada yillar davomida saqlanib qolgan konstruksiyalarni dekonstruksiya qilishda va patriarxal ramkalarni buzishda muhim vosita vazifasini o‘tamoqda. Pew Research Center ma’lumotlariga muvofiq, raqamli platformalarda faoliyat yurituvchi xotin-qizlar va gender faollarining yetmish foizga yaqini an’anaviy nashrlar e’tiboridan chetda qolgan maishiy zo‘ravonlik, maoshlar o‘rtasidagi tengsizlik hamda reproduktiv huquqlar kabi mavzularni jamoatchilik muhokamasiga olib chiqishga erishgan [9]. Ushbu jarayonda fuqarolik mediasi muammoni shaxsiy tajriba va emotsional guvohliklar orqali taqdim etishi natijasida auditoriyaning gender tengligi masalalariga nisbatan empatiyasi ortishi kuzatildi.

Biroq tahlilda aniqlangan ikkinchi va xavfliroq tendensiya fuqarolik jurnalistikasining institutsional jihatdan yetarlicha rivojlanmaganligi va etik filtrlarning yo‘qligi bilan bog‘liq. AQSH va G‘arbiy Yevropadagi fuqarolik mediamakonining salmoqli qismida genderga oid dezinformatsiya va yo‘naltirilgan nafrat tili keng tarqalmoqda. Tadqiqotlar ko‘rsatishicha, raqamli platformalarning provokatsion va shov-shuvli kontentni ko‘proq targ‘ib qiluvchi algoritmik mexanizmlari tufayli radikal antifeministik va misoginik qarashlarni ilgari suruvchi fuqaro-jurnalistlarning qamrovi konstruktiv tahlil beruvchi manbalarga qaraganda uch barobar yuqori ko‘rsatkichni tashkil etadi [8]. Bu esa jamiyatda gender tengligi borasidagi ijtimoiy qutblashuvni yanada chuqurlashtirmoqda.

Qiyosiy tahlil natijalari AQSH va G‘arbiy Yevropa o‘rtasida fuqarolik jurnalistikasining gender diskursini shakllantirish uslubida jiddiy institutsional farqlar mavjudligini ko‘rsatdi. AQSH mediamakonida fuqarolik jurnalistikasi ko‘proq giperindividuallashgan faollik va qonunchilikni o‘zgartirishga qaratilgan huquqiy kampaniyalar shaklida namoyon bo‘ladi. Bu yerda fuqaro-jurnalistlar gender tengligini individual erkinlik va inson huquqlari doirasida ramkalaydi. G‘arbiy Yevropada, xususan, Germaniya va Fransiya tajribasida esa fuqarolik kontenti jamoat xizmati mediasi hamda nodavlat tashkilotlar bilan uzviy aloqada rivojlanadi. Natijada, Yevropa fuqaro-jurnalistlari gender masalalarini institutsional islohotlar hamda ijtimoiy davlat mas’uliyati prizmasi orqali yoritishga ko‘proq urg‘u beradi [10].

Mediamakondagi mavzularning taqsimlanishi va ularning xarakterini aniqlash maqsadida olib borilgan empirik kuzatishlar natijalari quyidagi 1-jadvalda jamlandi.

AQSH va G‘arbiy Yevropa fuqarolik jurnalistikasida gender mavzularining tarqalish tuzilmasi va xavf omillari

T/r	Tahlil qilinadigan yo‘nalish / Mezon	Ulushi (%)	Asosiy xarakteristikasi va ta’siri
1	**Genderga asoslangan zo‘ravonlik va huquqiy himoya**	38%	Inqirozli holatlar, shaxsiy guvohliklar va huquqiy adolat talablari ustunlik qiladi [11].
2	**Mehnat bozori va iqtisodiy tengsizlik**	29%	Maoshlar farqi, karyera imkoniyatlari va professional diskriminatsiya tahlili [11].
3	**Maishiy va madaniy stereotiplarni tanqid qilish**	21%	Patriarxal qarashlarni dekonstruksiya qilishga qaratilgan vizual va matnli kontent [3].
4	**Ta’lim, ilm-fan va boshqa ijtimoiy yo‘nalishlar**	12%	Tizimli ma’rifiy va institutsional islohotlarga bag‘ishlangan materiallar ulushi [11].

Manba: *Muallifning tadqiqot natijalari asosida ishlab chiqilgan. (1-jadval)*

Jadval ma’lumotlari shuni ko‘rsatadiki, fuqarolik jurnalistikasi ko‘proq o‘tkir ijtimoiy muammolar va zo‘ravonlik holatlariga (38%) e’tibor qaratmoqda. Bu esa operativ ta’sir ko‘rsatish jihatidan samarali bo‘lsa-da, tizimli ma’rifiy hamda ta’limiy masalalarni (12%) ikkinchi darajaga tushirib qo‘ymoqda.

Vizual va multimedia formatlarining rivojlanishi fuqarolik jurnalistikasida gender obrazlarining qabul qilinishiga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Qisqa formatdagi videokontentlar va infografikalar murakkab gender muammolarini soddalashtirilgan va vizual jihatdan ta’sirchan shaklda auditoriyaga yetkazish imkonini yaratdi. Biroq vizualizatsiyaning

haddan tashqari ustunligi ba'zida gender diskursining ilmiy va strukturaviy mohiyatini jo'nlashtirishga hamda muammoni chuqur tahlil qilish o'rniga yuzaki vizual effektlarga tayanishga olib kelmoqda [3].

Bundan tashqari, raqamli makonda genderga yo'naltirilgan onlayn zo'ravonlik va kiberbulling darajasining yuqoriligi fuqarolik jurnalistikasining imkoniyatlarini cheklovchi asosiy omil sifatida aniqlandi. UNESCO hamda Xalqaro jurnalistlar markazi hisobotlariga ko'ra, gender masalalarini faol yorituvchi fuqaro-jurnalist ayollarning qariyb yetmish uch foizi raqamli makonda tizimli ravishda ruhiy bosim, shaxsiy ma'lumotlarning oshkor qilinishi hamda tahdidlarga uchramoqda [12]. Bu holat ko'plab iqtidorli mualliflarning o'z-o'zini senzura qilishiga yoki mediamakonni tark etishiga olib kelmoqda, bu esa fuqarolik jurnalistikasining inklyuzivlik darajasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Ijtimoiy tarmoq platformalarining monetizatsiya modellarini o'rganish shuni ko'rsatdiki, kontent mualliflarining moddiy manfaatdorligi ham gender talqinining mazmuniga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Foydalanuvchilarning diqqatini ushlab turishga asoslangan tijoriy raqamli ekotizimda muloqot va murosaga chaqiruvchi neytral gender tahlillari kam daromad keltirishi kuzatiladi. Aksincha, hissiyotlarga va qutblashuvga yo'naltirilgan radikal kontentlar yuqori ko'rishlar soni va reklama tushumlarini ta'minlaydi, bu esa fuqaro-jurnalistlarni obyektiv tahlildan ko'ra ko'proq sensatsiya va shov-shuv ortidan quvishga undamoqda.

Shu bilan birga, fuqarolik jurnalistikasida interseksional yondashuvning kengayib borishi turli ijtimoiy qatlamlarga mansub ayollarning huquqiy muammolarini yoritishda yangi ufqlar ochdi. AQSH va G'arbiy Yevropa mediamakonida faoliyat yuritayotgan mustaqil mualliflar gender masalasini faqat jinsiy mansublik asosida emas, balki irqiy, etnik, yosh va ijtimoiy-iqtisodiy omillar bilan birgalikda tahlil qilmoqda [6]. Bu esa an'anaviy mediamakondagi biryoqlama gender ramkalarini dekonstruksiya qilishga va ko'p qirrali jamiyat ehtiyojlarini aks ettirishga xizmat qilmoqda.

Olingan natijalar shuni tasdiqlaydiki, fuqarolik jurnalistikasi G'arb mamlakatlarida gender tengligini ilgari surishda qudratli muqobil institutga aylangan bo'lsa-da, u etik tartibga solish hamda algoritmik shaffoflik mexanizmlarisiz kutilgan ijtimoiy samarani bera olmaydi. Mazkur natijalar milliy mediamakonda, xususan, O'zbekiston blogosferasida gender diskursini rivojlantirishda nafaqat axborot erkinligini ta'minlash, balki raqamli madaniyat, mediasavodxonlik hamda mualliflarning xavfsizligini huquqiy va etik jihatdan kafolatlash zarurligini ilmiy jihatdan asoslab beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

AQSH va G'arbiy Yevropa mamlakatlarida fuqarolik jurnalistikasida gender masalalarining mediadagi talqinini ilmiy-nazariy va empirik jihatdan chuqur tadqiq etish natijasida olingan xulosalar shuni ko'rsatadiki, raqamli axborot makoni an'anaviy mediamarkazlashuvni batamom o'zgartirib yubordi. Fuqarolik jurnalistikasi zamonaviy jamiyatda shunchaki muqobil xabar tarqatish vositasi emas, balki gender tengligi diskursini shakllantiruvchi, hokimiyat va jamoatchilik o'rtasidagi muloqotni muvozanatlashtiruvchi mustaqil institutsional kuchga aylandi. Xususan, G'arb tajribasi shuni tasdiqlaydiki, mustaqil kontent yaratuvchilar va fuqaro-jurnalistlar an'anaviy tahririyatlar e'tiboridan chetda qolgan o'tkir ijtimoiy muammolarni, xususan, maishiy zo'ravonlik, gender diskriminatsiyasi va mehnat bozoridagi tengsizliklarni ochiq muhokamaga olib chiqishda hal qiluvchi rol o'ynaydi [8, 9].

Biroq olib borilgan tahlillar fuqarolik jurnalistikasining rivojlanishi bir qator jiddiy konseptual ziddiyatlar va xavflar bilan birga kechayotganini ko'rsatdi. Institutsional filtrlar, kasbiy-etik standartlar va tahririyat mas'uliyatining yetishmasligi raqamli makonda genderga yo'naltirilgan dezinformatsiya, nafrat tili hamda misoginik qarashlarning keng tarqalishiga zamin yaratmoqda [8]. Algoritmik platformalarning tijoriy monetizatsiya modellari konstruktiv tahlildan ko'ra ko'proq qutblashuv va shov-shuvli kontentni rag'batlantirayotgani gender diskursining obyektivligiga jiddiy putur yetkazmoqda. Shuningdek, onlayn zo'ravonlik va kiberbulling darajasining yuqoriligi faol mualliflarning o'z-o'zini senzura qilishiga va inklyuzivlikning pasayishiga olib kelmoqda [12].

Mazkur ilmiy tadqiqot natijalari va xalqaro tajriba tahlilidan kelib chiqqan holda, milliy mediamakonda, xususan, O'zbekiston axborot makoni va blogosferasida gender diskursini sog'lom va konstruktiv yo'nalishda rivojlantirish bo'yicha aniq vazifalar belgilanadi. Jumladan, fuqaro-jurnalistlar va blogerlar faoliyatida gender tengligini yoritish bo'yicha maxsus kasbiy-etik kodekslarni shakllantirish hamda raqamli muhitda nafrat tili va kiberbullingga qarshi jamoatchilik nazorati mexanizmlarini hayotga tatbiq etish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, aholining, ayniqsa, yosh avlodning raqamli va mediasavodxonligini yuksaltirish orqali ularni genderga oid manipulyatsiyalar hamda dezinformatsiya oqimlaridan himoya qilishga qaratilgan ma'rifiy dasturlarni muntazam amalga oshirish lozim [1].

Buning uchun raqamli makonda gender masalalarini yorituvchi jurnalist va faol ayollarning huquqiy himoyasini kuchaytirish, onlayn tahdidlar hamda shaxsiy ma'lumotlarning noqonuniy oshkor etilishiga qarshi qonunchilik va institutsional javobgarlik choralarini yanada qat'iylashtirish talab etiladi [12]. Qolaversa, an'anaviy ommaviy axborot vositalari, ilmiy-tadqiqot markazlari hamda fuqarolik jamiyati institutlari o'rtasida yaqin hamkorlik o'rnatish orqali gender siyosatiga oid materiallarning ilmiy asoslanganligini ta'minlash maqsadga muvofiqdir. Umuman olganda, fuqarolik jurnalistikasi va gender tengligi o'rtasidagi munosabatlar muvozanatli, huquqiy va etik me'yorlarga asoslangan holda tartibga solingandagina, fuqarolik jurnalistikasi jamiyatda demokratik qadriyatlarni mustahkamlash va ijtimoiy adolatni ta'minlashning qudratli vositasiga aylanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatining «2030-yilga qadar O'zbekiston Respublikasida gender tenglikka erishish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida»gi qarori. – 2021-yil 28-may, SQ-297-IV-son. – URL: https://lex.uz/docs/-5466673.

2. Hall S. Encoding/Decoding // Culture, Media, Language / ed. by S. Hall, D. Hobson, A. Lowe, P. Willis. – London: Hutchinson, 1980. – P. 128–138. – URL: https://spkb.blot.im/_readings/EncodingDecoding_HALL_1980.pdf.

ISSN 3060-5059 (Online)

3. Gill R. Gender and the Media. – Cambridge: Polity Press, 2007. – URL: https://archive.org/details/gendermedia0000gill.

4. Citizen Journalism: Global Perspectives / ed. by S. Allan, E. Thorsen. – New York: Peter Lang, 2009. – URL: https://books.google.com/books/about/Citizen_Journalism.html?id=MFh_D-eGQWsC.

5. Goffman E. Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1974. – URL: https://books.google.com/books/about/Frame_Analysis.html?id=XBpmAAAAIAAJ.

6. Crenshaw K. Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color // Stanford Law Review. – 1991. – Vol. 43, № 6. – P. 1241–1299. – URL: https://www.wo-men.nl/kb-bestanden/1688563567.pdf.

7. The Handbook of Journalism Studies / ed. by K. Wahl-Jorgensen, T. Hanitzsch. – New York: Routledge, 2009. – URL: https://books.google.com/books/about/The_Handbook_of_Journalism_Studies.html?id=PbKP4yl0TToC.

8. Newman N., Fletcher R., Robertson C. T., Arguedas A. R., Nielsen R. K. Digital News Report 2024. – Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism, 2024. – URL: https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2024.

9. Pew Research Center. Social Media and News Fact Sheet. – Washington, D.C.: Pew Research Center, 2025. – URL: https://www.pewresearch.org/journalism/fact-sheet/social-media-and-news-fact-sheet/.

10. European Institute for Gender Equality. Gender Equality Index 2023: Digitalisation and the Future of Work. – Vilnius: EIGE, 2023. – URL: https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2023.

11. World Economic Forum. Global Gender Gap Report 2024. – Geneva: World Economic Forum, 2024. – URL: https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2024/.

12. Posetti J., Aboulez N., Bontcheva K., Harrison J., Waisbord S. The Chilling: Global Trends in Online Violence against Women Journalists. – Paris: UNESCO, 2021. – URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377223.